

19.8.2009

Dnro 1681/4/08

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Jukka Lindstedt

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Astrid Geisor-Goman

POLIISILLA EI OLLUT POLIISILAIN EDELLYTTÄMÄÄ PERUSTELTUA SYYTÄ HENKILÖTIETOJEN TIEDUSTELEMISEEN

1
KANTELU

Kantelija arvosteli 12.5.2008 Valkeakosken kihlakunnan poliisilaitoksen menettelyä henkilöllisyyden selvittämistä ja henkilö tarkastusta koskevassa asiassa.

Kantelija kertoi, että hän oli kiirehtiessään töihin kävellyt punaisia päin, jolloin Valkeakosken poliisin siviilipoliisipartio pysäytti hänet keskellä kaupunkia. Yllättäen pysäytyksen syy ei ollutkaan punaista päin kävely, vaan poliisi syytti häntä kannabiksen käytöstä ja suoritti hänelle oudon ruumiintarkastuksen, jossa hän joutui laittamaan kaikki hänen mukanaan olleet tavarat poliisiauton katolle. Lisäksi poliisi tarkisti hänen henkilöllisyyspaperinsa.

Seuraavan kerran samainen poliisipartio pysäytti hänet noin kahden kuukauden kuluttua hänen ollessaan matkalla töistä kotiin. Poliisi pyysi häneltä taas henkilöllisyyspaperit. Syyksi kerrottiin, että poliisin oli tarkistettava hänen henkilötunnuksensa loppuosa. Poliisi oli myös tiedustellut, "onko hänellä taskuissa jotain piilotettuna". Kantelijan mielestä poliisi oli julkisesti nöyryyttänyt häntä, koska kaikki ulkopuoliset luulivat varmaan hänen tehneen jotain. Kantelija piti pysäytyksiä perusteettomina ja uhkailevina.

- - -

3
RATKAISU

3
Henkilöllisyyden selvittäminen

Tapahtumatietoja

Komisarion lausunnon mukaan molemmissa kantelijan kuvailemissa tilanteissa oli kysymys poliisin yksilöidystä virkatehtävästä. Ensimmäisessä oli kyseessä liikenne rikkomuksen selvittäminen ja toisessa etsintäkuulutetun henkilön mahdollinen kiinniotto (tieliikennelaki 103 §, poliisilaki 12 §). Komisarior piti väitettä poliisien epäasiallisesta käytöksestä epäuskottavana, koska tunsivat heidät hyvin.

Vanhempi konstaapeli ja ylikonstaapeli kertoivat selvityksessään huomanneensa partioidessaan kantelijan kulkevan päin punaista. Partio ei kuitenkaan heti tunnistanut, kuka käveli päin punaisia. Partion päästyä lähemmälle he huomasivat, että kyseessä oli kantelija, joka poliisin häntä puhuttaessa myönsi kävelleensä punaisia päin. Partio pyysi kantelijalta henkilötodistus-

ta, jolloin kantelija oli poliisin muistikuvan mukaan laittanut lompakon poliisiauton konepellille tai katolle. Poliisin mukaan kantelija oli heille tuttu huumausainepiireistä ja oli jäänyt aikaisemmin kiinni kannabiksen käytöstä/hallussapidosta, joten partio kysyi, oliko hän polttanut kannabista lähiaikoina. Kantelija oli todennut olevansa krapulainen. Kantelijalle oli kiire töihin, joten partio päätti käsitellä liikenne rikkomuksen suullisella huomautuksella. Tämän jälkeen kantelija jäi tapahtumapaikalle ja poliisi jatkoi matkaansa.

Toisella kerralla partio oli huomannut kantelijan kävelevän Lempääläntiellä Valkeakoskella. Partiolla oli sellainen muistikuva, että kantelijasta oli voimassa oleva etsintäkuulutus, joten partio päätti, että asia on syytä tarkistaa. Partio pyysi kantelijaa esittämään henkilöllisyystodistuksensa etsintäkuulutuksen selvittämistä varten. Poliisin tarkistettua asian ja todettua, että kantelijasta ei ollut voimassa olevaa etsintäkuulutusta, hänet päästettiin jatkamaan matkaansa.

Kannanotto

Poliisilain 10 §:n mukaan poliisimiehellä on yksittäisen tehtävän suorittamiseksi oikeus saada jokaiselta tiedot tämän nimestä, henkilötunnuksesta tai sen puuttuessa syntymäajasta ja kansalaisuudesta sekä paikasta, josta hän on tavoitettavissa.

Oikeuskirjallisuudessa on katsottu, että poliisilain 10 §:n säännös voi tulla sovellettavaksi esimerkiksi poliisin valvontatoiminnassa. Lainkohdassa käytetty sanonta "yksittäisen tehtävän suorittamiseksi" osoittaa, että henkilötietojen tiedustelemiseen tulee olla perusteltu syy. Säännöksen nojalla poliisi ei saa ratsianomaisesti esimerkiksi tarkistaa kaikkien alueella olevien henkilöllisyyttä. Epäilty rikos on tietenkin hyväksyttävä syy tarkistaa niiden henkilöllisyys, joilla saattaa olla yhteyttä rikokseen taikka jotka ovat saattaneet tehdä sitä havaintoja (Helminen–Lehtola–Virolainen: Esitutkinta ja pakkokeinot, 2005 s. 519–520).

Poliisilain 10 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 57/1994 vp) todetaan, että ehdotuksessa käytetty sanonta "tehtävän suorittamiseksi oikeus saada" tarkoittaisi ainoastaan käsillä olevaa konkreettista tehtävää eikä loisi poliisimiehelle yleistä oikeutta saada kaikkien henkilöiden henkilötietoja. Poliisimies suorittaa tarveharkinnan kussakin tapauksessa itsenäisesti.

Perustuslakivaliokunnan lausunnossa (PeVL 15/1994 vp) todetaan, että poliisilakiehdotuksen 10 §:n mukainen velvollisuus henkilötietojen antamiseen on kovin laaja. Velvollisuuden pitäisi täsmentyä koskemaan lähinnä tuntematonta henkilöä, jonka voidaan epäillä olevan etsintäkuulutettu tai jota muutoin on tarpeen kuulustella tai kuulla poliisille kuuluvan tehtävän suorittamiseksi tai johon voidaan kohdistaa poliisilaissa tarkoitettuja toimia.

Hallintovaliokunnan mietinnössä (HaVM 20/1994 vp) todetaan poliisilakiehdotuksen 10 §:stä ja sen perusteluista ilmenevän, että henkilöllisyyden selvittämiseen voidaan ryhtyä vain, jos se on tarpeen konkreettisen ja yksilöidyn virkatehtävän hoitamiseksi. Poliisi ei siten saa tarpeettomasti vaatia henkilötietoja keneltä tahansa.

Arvioitavanani on siten, onko poliisilla ollut edellä mainittujen virkatehtävien suorittamiseksi tarpeen selvittää kantelijan henkilötietoja ja onko hänen henkilötietojensa tiedustelemiseen ollut perusteltu syy.

Selvityksestä ilmenee, että ensimmäisellä kerralla poliisi oli todennut kantelijan kävelleen päin punaisia liikennevaloja. Tapahtuneen liikenne rikkomuksen vuoksi poliisi pyysi kantelijalta henkilöllisyystodistusta, koska poliisi harkitsi rikesakon kirjoittamista. Poliisi päätti kuitenkin rikko-

muksen vähäisyyden vuoksi olla ryhtymättä muihin toimenpiteisiin ja antaa kantelijalle rikesak-
kon sijasta huomautuksen.

Tieliikennelain 103 §:n mukaan se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tieliikennela-
kia tai sen nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä, on tuomittava liikenerikkomuksesta
sakkoon.

Tieliikennelain 104 §:n 2 momentin mukaan milloin rikkomus on olosuhteet huomioon ottaen
vähäinen, voi poliisimies muihin toimenpiteisiin ryhtymättä antaa rikkomukseen syyllistyneelle
huomautuksen.

Selvityksestä ilmenee, että poliisilla on ollut ensimmäisessä kantelijan henkilöllisyyden selvit-
tämistilanteessa konkreettisen ja yksilöidyn virkatehtävän hoitamiseksi vuoksi tarve pyytää
kantelijaa näyttämään henkilöllisyystodistuksensa, koska kantelijan henkilöllisyystiedot olivat
tarpeen rikesakon kirjoittamista varten.

Poliisi on tilanteessa kuitenkin päättänyt luopua toimenpiteestä ja antanut kantelijalle rikesa-
kon sijasta suullisen huomautuksen. Kun otetaan huomioon muun muassa kantelijan kiire töi-
hin, huomautuksen antaminen rikesakon sijaan on mielestäni ollut myös perusteltua ns. suh-
teellisuus- ja vähimmän haitan periaatteiden näkökulmasta, jotka ilmenevät poliisilain 2 §:n 2
momentista. Säännöksen mukaan poliisin toimenpiteet on suoritettava aiheuttamatta suurem-
paa vahinkoa tai haittaa kuin on välttämätöntä tehtävän suorittamiseksi.

Edellä lausuttu huomioon ottaen minulla ei ole ensimmäisen tilanteen johdosta ilmennyt aihet-
ta epäillä oikeusasiamiehen toimenpiteitä edellyttävää lainvastaista menettelyä tai velvollisuu-
den laiminlyöntiä vanhemman konstaapelin tai ylikonstaapelin toiminnan osalta.

Sen sijaan en katso, että poliisilla olisi pelkästään kantelijan mahdollisen etsintäkuulutuksen
vuoksi ollut poliisilain 10 §:n edellyttämää perusteltua syytä henkilötietojen tiedustelemiseen.

Selvityksestä käy ilmi, että molemmat poliisit tunsivat kantelijan entuudestaan. Poliisilain 10
§:n mukainen velvollisuus henkilötietojen antamiseen koskee käsitykseni mukaan lähinnä sel-
laista tilannetta, jossa poliisi ei entuudestaan tunne henkilöä tai henkilön henkilöllisyys ei ole
muulla luotettavalla tavalla selvitetävissä.

Oikeuskirjallisuudessa onkin katsottu, että poliisilain 10 §:n säännöstä sovellettaessa on huo-
mattava, ettei kansalaisella ole velvollisuutta pitää mukanaan henkilökorttia tai muuta virallista
henkilöasiakirjaa. Useimmilla tosin on normaalisti mukanaan henkilökortti, ajokortti, Kela-kortti,
passi tai vastaava virallinen henkilöasiakirja. Henkilöllisyys voi selvitä myös erilaisista epävirall-
lisista etu-, opiskelija-, lainaus- ym. korteista taikka käyntikorteista, kuiteista, vastalapuista,
nimilapuista tms. Henkilön seurassa olevat tai hänen muutoin osoittamansa henkilöt voivat
vahvistaa hänen suullisesti antamansa henkilötiedot tai ne voidaan nopeasti tarkistaa puhelin-
soitolla. Tilanteesta riippuen henkilön pelkkä suullinen ilmoitus voi riittää, jos sitä olosuhteet
huomioon ottaen voidaan pitää luotettavana. (Helminen–Lehtola–Virolainen: Esitutkinta ja
pakkokeinot, 2005, s. 520.)

Käsitykseni mukaan kantelijaa koskeva mahdollinen etsintäkuulutus olisi ollut kantelijan vai-
vaamisen sijasta varsin helposti todettavissa poliisiasiointijärjestelmästä (Patja). Korostan,
että edellä mainitussa tilanteessakin poliisien olisi toiminnassaan tullut ottaa huomioon poliisi-
lain 2 §:n 2 momentissa säädetty suhteellisuusperiaate ja vähimmän haitan periaate.

Katson tässä tapauksessa riittäväksi toimenpiteeksi kiinnittää vastaisen varalle vanhemman konstaapelin ja ylikonstaapelin huomiota poliisilain 10 §:n mukaisen henkilöllisyyden selvittämisen edellytyksiin. Perustelen tätä toimenpidettäni sillä, että poliisilain 10 §:n henkilöllisyyden selvittämistä koskeva säännös antaa epätäsmällisyytensä vuoksi sitä soveltavalle virkamiehelle joka tapauksessa suhteellisen paljon harkintavaltaa ja käytännön tilanteessa päätökset toimenpiteistä on tehtävä useinkin kiireesti. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni. Lähetän tämän päätökseni tiedoksi myös muille asiassa lausuntoja antaneille virkamiehille saattaakseni heidän tietoonsa edellä lausumani.

Mitä tulee kantelussa esitettyihin muihin väitteisiin totean, että käytettävissä oleva selvitys sisältää ristiriitaista tietoa siitä, mitä tilanteessa oli tapahtunut. Lisäselvityksen mahdollisuutta ei käsitykseni mukaan enää ole. Väärinkäsityksenkaan mahdollisuutta ei voida sulkea pois. Asia ei näiltä osin anna aihetta toimenpiteisiin.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3 esittämäni käsityksen poliisilain 10 §:n mukaisen henkilöllisyyden selvittämisen edellytyksistä vanhemman konstaapelin ja ylikonstaapelin tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän heille jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän tämän päätökseni tiedoksi Länsi-Suomen lääninhallituksen poliisiosastolle ja Pirkanmaan poliisilaitokselle.